N. Rózsa Erzsébet

Barack Obama kairói beszédének közel-keleti visszhangja

Június 4-én Kairóban elmondott beszédével Obama egy csapásra meghódította, ugyanakkor azonban mélyen meg is osztotta a közel-keleti muszlim világot. A közvélemény-kutatások Obama népszerűségét mutatják, de az amerikai külpolitika továbbra is indulatokat és ellenérzéseket vált ki. A hivatalos és ellenzéki politikai elitek, csakúgy, mint a közvélemény jelentős része – amellett, hogy örömmel fogadja és elismeréssel nyugtázza a megváltozott stílust – inkább kivár.

Obama kairói beszéde az a már hivatalba lépése előtt meghirdetett „major speech" be-mutató előadása volt, annak minden külsőségével – az egyiptomi vendéglátó a Kairói Egyetem és az al-Azhar[1] volt –, amit azonban számos kisebb próba (mint például az, hogy első elnöki interjúját az al-Arabijja tévécsatornának adta), illetve egy jelmezes főpróba (a török parlamentben elmondott beszéde április elején) előzött meg. A beszéd legfontosabb technikai elemeit mind kipróbálták már, különös tekintettel a három monoteista vallás értékeinek összehasonlítására, az olyan kijelentésekre, mint az, hogy az iszlám Amerika része, és – talán legfontosabbként – a Bibliából, a Talmudból (korábban a Tórából) és a Koránból vett, hasonló tartalmú idézetekre. A beszéd kulcsszavai – „igazságosság, türelem és méltóság" – az iszlám civilizációnak is alapfogalmai. A fő üzenet pedig az, hogy „Amerika nem áll és nem is fog háborúban állni az iszlámmal". Mindez éles ellentétben áll George W. Bush Közel-Kelet-politikájának hangnemével, és még azok is szívesen fogadták, akik egyébként hiányolták a forma mögött a tartalmat.

Az arab világban általában üdvözölték a beszédet, annak ellenére, hogy nagyon ellentétes érzelmeket váltott ki. Sokan bátornak, történelminek, egy új fejezet kezdetének értékelték, míg mások szerint éppen a lényeg hiányzott, hogy mit is fog Obama tenni a fő kérdések megoldására. Az elnök által említett két arab konfliktusban érdekeltek azt remélték, hogy az előre meghirdetett cél meg is valósul majd: Irakból kivonulnak az amerikai csapatok, és létrejön a palesztin állam. Megjegyezték, hogy Obama az első, aki elnöksége első hat hónapjában az arab–izraeli konfliktus kétállamos megoldásáról, palesztin államról beszél: „az előző elnökök általában csak hivatali idejük utolsó két hónapjában jutottak el" eddig.[2]

Kairó jó választás volt abból a szempontból, hogy történelmileg és kulturálisan az arab világ központja, melyre az egész iszlám világ odafigyel. Sokakat meglepett, hogy a hallgatóság soraiban a Muszlim Testvérek képviselői is helyet kaptak, állítólag Barack Obama kifejezett kérésére, ugyanakkor tény, hogy a Muszlim Testvérek 88 mandátummal rendelkezik az egyiptomi parlament képviselőházában, és fegyveres cselekmény elkövetése nem fűződik a nevéhez. Az egyiptomi ellenzék azonban kifejezetten csalódott, és elárulva érzi magát. Úgy vélik, hogy Obama tulajdonképpen szentesíti a Mubárak-rezsim emberi jogi és politikai kérdésekben meglehetősen megkérdőjelezhető gyakorlatát azzal, hogy Kairóban a demokráciáról és az emberi jogokról beszél. (Ismert, hogy a 2005-ös elnökválasztásokon csak nagyon erős amerikai nyomásra egyeztek bele az alkotmány módosításába, ami lehetővé tette

---

[1] A Közel-Kelet egyik legrégebbi, 975-ben alapított, egy mecset köré épült oktatási központja. Mára modern fakultásokkal (műszaki tudományok, orvostudomány stb.) is kiegészült, de az Azhar sejkje a mai napig az iszlám világ egyik legmeghatározóbb vallási személyisége

[2] Szaad Haríri, a libanoni parlamenti többség vezetője, Reaction to Obama's Speech to the Muslim World, 05/06/2009, http://www.aawsat.com/english/news.asp?section=1&id=16967.

a többjelöltes választást, Mubárak egyik akkori ellenfelét, Ajman Núrt[3] pedig csak a napokban engedték ki a börtönből.)

Ha Obama arra számított, hogy az iráni vezetőket és lakosságot lenyűgözi, akkor az időpont kiválasztása kifejezetten szerencsétlennek mondható. Június 4-én az Iszlám Köztársaság Khomeini ajatollah éppen húsz évvel ezelőtt bekövetkezett halálát gyászolta. Az iráni média nem közvetítette a beszédet (bár az interneten hozzáférhető), de Khomeini sírjánál mondott beszédében Ali Khámenei, az iszlám forradalom legfőbb vezetője utalt rá, amikor azt mondta, hogy „az emberek gyűlölik Amerikát", és „gyönyörű beszédek" ezen nem fognak változtatni. Khámenei ezzel gyakorlatilag megismételte Obama újévi köszöntőjére adott válaszát: örülnek a megváltozott hangnemnek, de várják a tetteket.

Az időzítés – iráni szempontból – azért sem volt jó, mert az ország június 12-én köztársasági elnököt választ. A kampány pedig a választási nagygyűlésekkel, a szlogenekkel, sőt, az Iszlám Köztársaságban először a jelöltek nyilvános vitáival soha nem látott indulatokat keltett. A nemzetközi médiában csak szórványosan közölt civil reakciók azonban általában elégedettséget mutatnak az Obama beszéd kapcsán: az Egyesült Államok elnöke elismerte Irán jogát a nukleáris technológiára (az iráni rezsim a belpolitikában is a békés célú nukleáris programot emleget); mások muszlim származására hivatkoznak,[4] és általában érvényesül a városi közvéleményben tapasztalható csodálat Amerika iránt.[5]

Törökországban, a NATO egyetlen muszlim lakosságú tagállamában a beszédet egyértelműen pozitívan fogadták, különösen azért, mert első változatában éppen az ankarai parlamentben hangzott el. Abdullah Gül köztársasági elnök szerint a beszéd „konstruktív, … becsületes, őszinte és reális" volt.[6] Az iraki háború és az Amerikában napirendre került örmény népirtás miatt feszültté vált török–amerikai kapcsolatok az utóbbi időben sokat javultak. Törökország, amely éppen az iszlám világban általános haragot kiváltott Mohamed-karikatúrák miatt ellenezte a dán Anders Fogh Rasmussen NATO-főtitkárrá való megválasztását, végül beadta a derekát, és cserébe egy főtitkárhelyettesi posztot kapott. A második Erdoğan-kormány közbenjárt az olyan problémák kezelésében, közvetítésében, melyek az Egyesült Államok számára is prioritások (Szíria, Irán). Törökország regionális elfogadásához hozzájárulnak a kormányzó AKP iszlám kapcsolatai is. A török szerep, illetve szerepvállalási kedv vélhetően erősödni fog most, hogy Törökország az ENSZ Biztonsági Tanácsának nem állandó tagja lett. Ehhez egy a térségben elfogadott amerikai elnök és a stílusában megváltozott amerikai politika komoly segítséget jelent: a sokat emlegetett „hídszerep" – Obama beszédei fényében – új értelmet nyer(het). Egy megerősödött török külpolitika viszont jelentős támasza lehet a térség konfliktusait kezelni és megoldani kívánó Egyesült Államoknak.

Összességében tehát elmondható, hogy a kairói beszéd kedvező visszhangra talált. Obama egyelőre nagyon népszerű, de az amerikai politika változatlanul nem az. A kérdés, hogy vajon Obama tud-e ezen változtatni.

(Első közlés: ZMNE SVKI Elemzések, 2009/13)

---

[3] „Valójában jobb volt, mint vártuk, de nem olyan jó, mint reméltük … a demokráciáról szólva nagyon általános volt, egy kicsit gyenge, mi több részletet reméltünk…" (Ajman Núr), Reaction to Obama's Speech to the Muslim World, 05/06/2009, http://www.aawsat.com/english/news.asp?section=1&id=16967.

[4] Obama középső neve a síita iszlám egyik legtiszteltebb személyiségének, a mártírhalált halt Huszeinnek a neve. Emellett Obama megválasztásakor gyakori szójáték volt nevének iráni írásmódja (u-bá-má), ami azt jelenti: „ő velünk van".

[5] Reactions to Obama's Speech, http://www.mideastmonitoring.com/2009/06/reactions-to-obama-speech-round-up.html.

[6] Turkey's Gul says Cairo speech shows Obama „constructive", http://www.worldbulletin.net/news_detail.php?id=42857.